

Rookpluimen

Bulletin van de Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF) 1^e jrg. nr. 2, november 1998

In de steigers

STIF in opbouw

De tweede *Rookpluimen* ligt al weer voor u. Op het moment dat u het laatste schoorsteennieuws langs u laat glijden, gaat STIF haar tweede jaar in. Een wervende start hebben we inmiddels achter de rug en het werk van STIF is in de steigers gezet. Na de eerste aanloop heeft het bestuur zich de laatste maanden regelmatig bezig gehouden met adviesaanvragen voor waardebeoordeling van schoorstenen. Het blijkt dat her en der in het land het onderwerp erg leeft en verschillende groepen zeer actief zijn om schoorstenen te behouden.

Tegelijk met deze lopende zaken is een begin gemaakt om een inventarisatieformulier op te stellen waarmee de waarde van een willekeurige schoorsteen

gemakkelijk kan worden bepaald. Hiermee kan de gestarte inventarisatie van het Nederlandse schoorstenenbestand doeltreffend worden aangepakt.

Verder is een begin gemaakt met het opzetten van een documentatiesysteem over schoorstenen in Nederland. STIF wil proberen het landelijk documentatiepunt voor

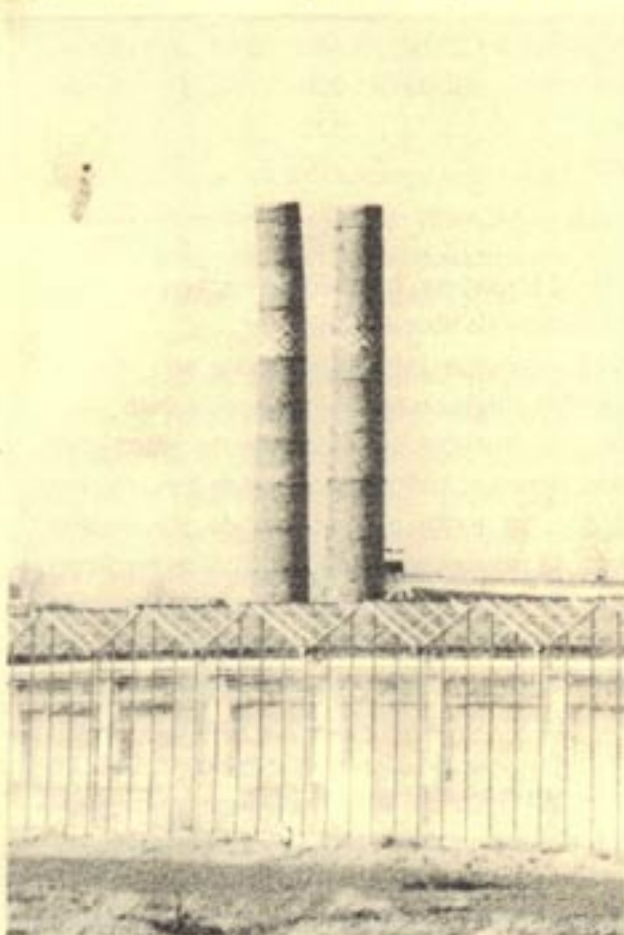
Zeepezierij Alkmaar, ca. 1820

schoorstenen te worden.

Mocht u wat dit betreft nog interessante artikelen, foto's e.d. voor ons hebben dan houden wij ons graag aanbevolen. Het mogen overigens ook kopieën zijn.

Archief de Ridder

De afgelopen periode heeft STIF op verzoek een rapport opgesteld voor de gemeente Pijnacker met een

Tuindersschoorstenen Leidschendam

inventarisatie en waardestelling van de tuindersschoorstenen in deze gemeente. Een reden om eens in het archief van de firma De Ridder te duiken om na te gaan of zich hier documentatie bevindt over tuindersschoorstenen. Uit 1918, één van de eerste jaren van het archief, dateert een opdracht voor de firma J.H. Buijs & zoon, groente- en fruitkwekers te Kwintsheul. De Ridder bouwde voor deze firma een schoorsteen van 30 m.

De offerte van 9 januari 1918, die werd uitgebracht aan de plaatselijke aannemer C.G.N. Haagen, vermeldt het volgende:

"Het leveren van een ronden schoorsteen van 30 M. hoogte en 1 M. inwendige bovenmiddellijn, voorzien van een binnenschutwand van 10 M. hoogte, alles uit radiale stenen gebouwd, franco per schuitje te Kwintsheul aangevoerd en gelost op den wal... en de nodige binnen- en buitenklimijzers, alsmede een ijzeren aschdeur, voor den prijs van f 2389,-."

Dit bedrag werd als volgt samengesteld:

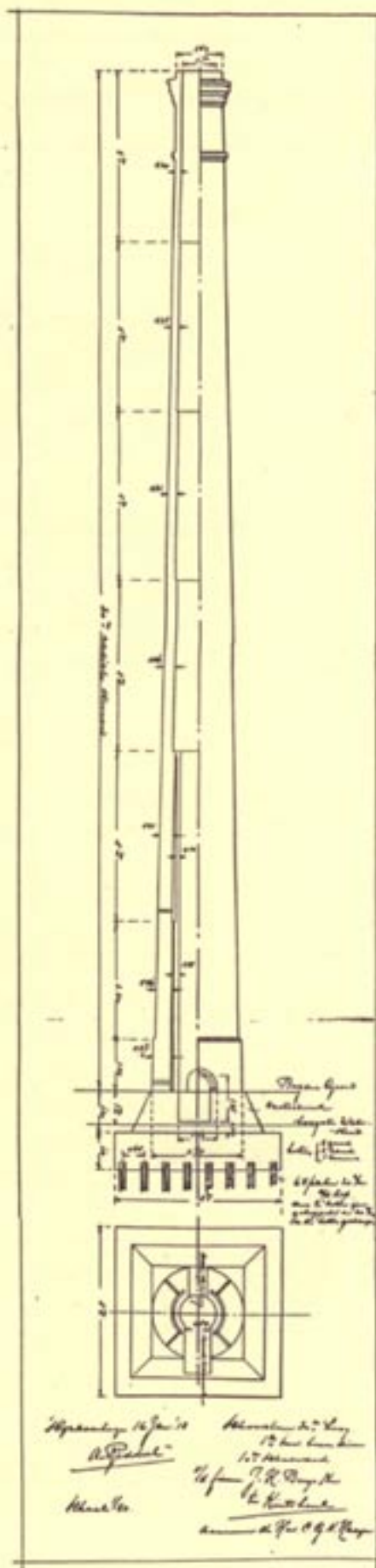
	<u>schoorsteen:</u>	<u>schutwand:</u>
58 m ³ stenen à f 22,50	f 1.305,-	5 m ³ f 113,-
vrachtoon	f 210,-	f 15,-
bouw	f 435,-	f 38,-
klimijzers	f 36,-	f 12,-
	f 1.986,-	f 178,-

Hierbij komen nog buitenklimijzers, een aschdeur en 5% commissie voor de aannemer.

Een uitvoerige berekening toont aan dat de uitgebrachte offerte op een grondige wijze werd voorbereid. Per trommel werd nauwkeurig vastgesteld hoeveel stenen er nodig waren. Aan de hand hiervan werd ook het totale gewicht van de schoorsteen bepaald, dat uitkwam op 193.000 kg. Voor de fundering werden 64 heipalen berekend, die op onderlinge afstand van 60 cm uit elkaar moesten worden geplaatst. Rond de koppen van de palen werd een betonplaat van 20 cm gestort. De fundering en onderbouw werden door de aannemer uitgevoerd. Door de hoge grondwaterstand werd het rookkanaal gedeeltelijk in de fundering en de plint van de schoorsteen aangebracht.

Behalve een tekening van de totale schoorsteen - een min of meer standaardtekening - bevindt zich in het dossier van de fa. Buijs ook een schetsje voor het inmetelen van een letterdecoratie (JHB) in de pijp. De offerte vermeldt hier niets over, zodat er van kan worden uitgegaan dat men hiertoe niet is overgegaan.

Op 16 maart 1918 tekent de firma Buijs een memorandum waarin zij verklaart dat de schoorsteen door de 'monteur' van de firma De Ridder naar tevredenheid is voltooid. In drie maanden tijd werd daarmee de opdracht afgerond. Een zo op het eerste gezicht normale opdracht zonder veel problemen, zij het dat de betaling wat op zich liet wachten.

TREKBANDEN

In deze rubriek wil STIF geïnteresseerden in (fabrieks)schoorstenen op de hoogte houden van lopende acties inzake beheer en behoud van schoorstenen.

Den Haag

Met het verschijnen van de definitieve versie van de 'Cultuur Historische Verkenning Schoorstenen' is duidelijk geworden dat de gemeente twee schoorstenen voordraagt voor bescherming. Dit is de schoorsteen in de Scheveningse haven en die van het Juliana Kinderziekenhuis. Deze laatste is zeer bijzonder, want deze is opgetrokken uit gele radiaalstenen; een unicum in Nederland. Twee andere gele schoorstenen (geen radiaalstenen) in Den Haag werden kort geleden gerestaureerd. ze vormen een onderdeel van het complex van het Gemeentemuseum Den Haag. Het watermerk van deze pagina laat een detailopname van deze schoorstenen zien.

Schiedam

Ondanks veel goede berichten over behoud van schoorstenen loopt het ook regelmatig minder succesvol af met een schoorsteen. Zo wordt in Schiedam één van de drie markante pijpen bij de Verenigde Glasfabrieken afgebroken. Bij de sloop zullen de profielstenen van de kop zorgvuldig worden verwijderd en worden bewaard voor hergebruik. Hiermee kan in de nabije toekomst een wel te behouden schoorsteen weer een originele kop worden aangemeten. Sloop hoeft dus niet altijd alleen negatief uit te pakken. Voor monumentale schoorstenen kan hierbij materiaal vrijkomen om restauratie met origineel radiaalstenen mogelijk te maken. Het is dus van belang om ook attent te zijn bij sloop van schoorstenen in het land!

Hilversum

Op het inmiddels geheel 'schoongeveegde' terrein van de Nederlandsche Seintoestellen Fabriek prijkt alleen nog de schoorsteen als laatste restant van dit complex. De schoorsteen staat aan de rand van een woonwijk en verkeert in slechte staat. De Historische Kring Albertus Perk doet pogingen om de schoorsteen op de monumentenlijst te krijgen in de hoop dat de schoorsteen hierdoor behouden kan worden.

Gouda

In Gouda is een initiatief ontstaan voor behoud van de laatste schoorsteen van de chemische fabriek Unichema, markant gelegen aan de Hollandse IJssel. Al weer enige tijd geleden werd de andere schoorsteen op het fabrieksterrein gesloopt.

De schoorsteen werd gebouwd in 1965/66 door de firma Canoy Herfkens. De pijp is 50 meter hoog, een hoogte waarvan er door Canoy Herfkens en De Ridder samen in de periode 1880-1974 in totaal slechts 63 werden gebouwd. Na deze schoorsteen heeft de firma Canoy Herfkens nog slechts vijf schoorstenen gebouwd. STIF is gevraagd om een waardestelling van de schoorsteen te geven.

Veenendaal

STIF is gevraagd om mee te kijken naar het nieuwbouw- en renovatieplan voor het terrein van de Hollandia Wolfabriek. Hierbij wordt uitgegaan van behoud van de nog aanwezige schoorsteen. Deze wordt op een verantwoorde wijze in het geheel gepast doordat rond de schoorsteen een glazen ombouw wordt geplaatst en deze dus duidelijk zichtbaar blijft. Voorwaarde voor een volledige instemming wat STIF betreft, is dat er wel weer een kop op de schoorsteen wordt gemetseld naar authentiek voorbeeld.

TREKBANDEN

Excursie De Arena Amsterdam

Vrijdag 5 juni bezocht een kleine groep STIF-enthousiastelingen op een wat druiliger namiddag het

complex van de Arena, het voormalige St. Elisabeth gesticht aan de 's-Gravesandestraat in Amsterdam. Het gebouw, oorspronkelijk een weeshuis, dateert uit 1890. Het is tegenwoordig in gebruik als Hotel Arena, hetgeen voortkwam uit de vroegere sleep-in.

De schoorsteen werd gebruikt voor de

verwarmingsinstallatie en is zo'n 40 m. hoog. Waarschijnlijk is de pijp gebouwd door een Duitse schoorsteenbouwer en is na de schoorsteen van de diamantfabriek van Boas, gebouwd in 1879, één van de oudste van Amsterdam. Viakbij de Arena stond tot voor kort nog een oude schoorsteen van het Rijksgeneesmiddelen Instituut. Deze werd gebouwd tussen 1887 en 1889.

Aanleiding voor het bezoek aan de Arena was de kort geleden gerestaureerde schoorsteen, die nog steeds in gebruik is voor de afvoer van rookgassen van de centrale verwarming. Het is een magnifieke pijp met een prachtige kop en karakteristieke voet (zie bijgaande afbeeldingen). Schoorsteenbouwer en -restaurateur Harm Meijer gaf vakkundig uitleg en ging in op de

specifieke problematiek van deze schoorsteen.

Hierna volgde een uitgebreide rondleiding door de technisch medewerker van de Arena door het groot-schalige complex. Schitterende trappenhuizen, dakkap-

pen, een kapel in nog 19e-eeuwse uitmonstering met de functie van discotheek. Ook vele andere details kregen we te zien. Het was al met al een verrassende excursie en de goedvolle betogen maakten het

geheel compleet.

Colofon

Rookpluimen is het informatiebulletin voor donateurs en sponsors van STIF en verschijnt 2 x per jaar. De Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF) stelt zich ten doel: de bestudering en instandhouding van fabrieksschoorstenen, die tot het industrieel erfgoed gerekend kunnen worden.

Donateur kan men worden door overmaking van:

f 30,- voor particulieren

f 250,- voor bedrijven en organisaties

op Rabobank rek.nr. 384966144, t.n.v. penningmeester STIF, Hardenberg.

Secretariaat: drs. J.J. Havelaar,

J. Schorerlaan 72, 2525 ZA Den Haag

Tel: 070-389 75 08

Informatie: A.J. Barnard, voorzitter STIF

Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg

Tel: 0523-261786, fax: 0523-260867